

Československá věda mezinárodního práva soukromého do roku 1948

Vladimír LANŽHOTSKÝ

Česká nauka mezinárodního práva soukromého (dále jen MPS) se začínala formovat těsně po roce 1900. V tomto období se MPS poprvé přednáší na české univerzitě a současně se v hojnější míře začínají objevovat i publikovaná vědecká pojednání z tohoto oboru právní vědy.

Česká nauka MPS je podobně jako ostatní obory právní vědy *určována rakouskou právní praxí*. Je však zásluhou představitelů české nauky MPS (a nauky práva občanského), že ještě za trvání monarchie došlo k *vytvoření českého pojmosloví MPS*, z něhož jsou mnohé termíny užívány do současné doby.

Významnou úlohu při formování vědy MPS sehrálo *spojení vědecké činnosti s činností pedagogickou*, neboť převážná většina představitelů vědy MPS působila na univerzitě. Neméně významnou roli mělo i *založení Sborníku věd právních a státních*, který začal vycházet roku 1900 a ve kterém nalezneme vůbec první významnější práce z oboru MPS.

Novým impulsem pro další rozvoj vědy MPS byl vznik Československé republiky roku 1918. Československá právní věda stála před novými *zákonodárnými úkoly*. Legislativních prací se účastnili i představitelé nauky MPS, přičemž tvorba nových právních předpisů taktéž významně přispěla k rozvoji vědy MPS.

S *otevřením dvou nových právnických fakult* na území Československa – v Brně a v Bratislavě – došlo ke vzniku nových center právní vědy, což se projevilo jako faktor pozitivně ovlivňující i rozvoj vědy MPS. Pro území Slovenska mělo otevření právnické fakulty dokonce význam zásadní, neboť teprve s jejím založením se začíná rozvíjet právní věda skutečně slovenská.

Všechny výše uvedené faktory umožnily, že se z MPS, které bylo na počátku století oborem okrajovým, jímž se zabývalo skutečně málo vědeckých autorit, stal poměrně rozvinutý obor naší právní vědy.

Během sledovaného časového období se nauka MPS nevyvíjela zcela samostatně, nýbrž v kontextu vědy jiných právních oborů a – to především ve spojení s vědou práva občanského nebo práva mezinárodního. Vzhledem k pomalému vývoji české

internacionalistiky do vzniku samostatné ČSR¹ měla však rozhodující vliv na utváření a formování vědy MPS především česká civilistická nauka představovaná prof. Randou a prof. Krčmářem.

I.

Hlavní představitelé vědy MPS do roku 1948

Cílem této kapitoly není vyčerpávající výčet všech autorů, kteří se v daném časovém období zabývali naukou MPS. Pozornost je soustředěna především na ty autory, jejichž přínos pro rozvoj vědy MPS byl určující. Stejně tak bylo přistupováno k výběru prací jednotlivých autorů.

Ke skutečnému zformování vědy MPS došlo především zásluhou prof. J. Krčmáře, který již pro daný obor používá soustavně názvu „mezinárodní právo soukromé“², tedy názvu obvyklého i v jiných státech a užívaného – byť s určitými výhradami – dodnes. Již před Krčmářem však nelezeme představitel české právní vědy, kteří se alespoň okrajově zabývali otázkami spadajícími do oboru MPS. Byli to především prof. Alois Zucker a prof. Antonín Randa.

Alois Zucker (1842 – 1906) byl především významným představitelem vědy práva trestního. Do dějin české vědy MPS se prof. Zucker zapsal opravdu významně, neboť to byl právě on, kdo jako první přednášel MPS na české univerzitě Karlo – Ferdinandově v Praze. Stalo se tak v zimním semestru učebního roku 1901 – 1902 a cyklus jeho přednášek nesl název „O právu mezinárodním vůbec a o právu mezinárodním soukromém zvláště. (Jus gentium).“³

Z literární činnosti prof. Zuckera se MPS týká pojednání *Počátkové práva mezinárodního*, vydané roku 1890 v Praze. Jedná se o stručné dílko, z něhož je patrné, že právo mezinárodní nebylo hlavním zájmem vědecké aktivity prof. Zuckera. Zmíněná kniha měla sloužit spíše pro účely pedagogické a její stručnost jen dokumentuje dobové postavení vědy práva mezinárodního. O MPS nalezneme v této publikaci zmínku v pasáži týkající se pojmu práva mezinárodního. „Soubor ustanovení, vedle kterýchž styky mezi jednotlivými státy právní platnosti nabývají, nazýváme právem mezinárodním v širším slova smyslu (Völkerrecht). Toto právo mezinárodní liší se od práva národového „jus gentium“, ve smyslu římského práva. ... to hledělo pouze k právu cizinců v státu, bylo tedy onoho as objemu jako moderní mezinárodní právo soukromé, tedy pouze částí práva mezinárodního ve smyslu obvyklém.“⁴ Ve svém nazírání na MPS se tedy prof. Zucker přibližoval internacionalistickému pojetí.

¹Srov. Antologie české právní vědy, Univerzita Karlova, Praha 1993, s. 241

²Sám název MPS pochází od Američana Josepha Story, který tohoto označení použil ve svém díle *Commentaries on the Conflict of Laws*, zveřejněném roku 1834.

³Srov. Seznam přednášek na C. K. české univerzitě Karlo-Ferdinandově v Praze v zimním běhu 1901/1902

⁴Zucker, A.: *Počátkové práva mezinárodního*, Bursík a Kohout, Praha 1890, s. 3

Významnou osobností české nauky občanského práva a celého práva soukromého je Antonín Randa (1834 – 1914). Ve své teorii Randa vychází z historickoprávní školy. Při šíři svého vědeckého zájmu se zabýval nejen otázkami práva občanského, ale i otázkami oborů příbuzných. Jeho vliv na civilněprávní vědu byl značný, což neopomenul zdůraznit ani Randův žák Krčmář.⁵ Ve svém díle se Randa zabýval i otázkami MPS – a to zejména v práci *Rakouské právo občanské (Část všeobecná)* z roku 1904. V tomto díle je na zhruba patnácti stranách podán stručný výklad některých základních otázek MPS. I přes zmíněnou stručnost je však patrné, že právě z Randova učení vyšel Krčmář a také Rouček se Sedláčkem ve svém Komentáři.

Otázky MPS nalezneme v Randově zmíněné knize v § 12 pod názvem „O místních mezích zákonů“, dále se však v Randově textu objevuje i název „soukromé právo mezinárodní“.⁶ Randa připomíná teoretická východiska úpravy MPS v dobovém právním řádu – tedy statutární teorii s jejími základními zásadami. Po výčtu pramenů MPS přechází Randa k zásadám výkladu jednotlivých ustanovení MPS. Z práce je zřejmé, že si byl Randa plně vědom strohosti úpravy MPS. Jeho interpretace je proto podávána jasně, výstižně – a zvláště v problémových otázkách i dostatečně podrobně. Za základ interpretace nedoporučuje Randa (na rozdíl od Ungera) statutární teorii, nýbrž zásady, na kterých stojí obecný zákoník občanský (dále jen OZO). V části týkající se obecné části MPS se Randa vyslovuje ke sporné formulaci § 34 OZO a kloní se k názoru, že základním hraničním určovatelem u způsobilosti cizince k právním úkonům je státní příslušnost. Randa v této otázce argumentuje mimo jiné systematickou souvislostí § 34 a § 35 a určujícím významem hraničního určovatele státní příslušnosti vůbec. V Randově výkladu práv věcných nalezneme prolomení zásady „mobilia sequuntur personam dominiis“, když Randa v případě, kdy toto pravidlo nestačí (např. při původním nabývání věcí), doporučuje použití zásady „mobilia obnoxii a territorii“. Kritické stanovisko autor zaujal ohledně úpravy dědického práva kolizního v OZO. „Tu pochybil občanský zákoník tím, že nešetil jednoty dědického práva, zásada měla býti ta, že dědická práva pozůstalosti jak tuzemců tak cizinců posuzovati dlužno dle jednotného práva, nehledíc k tomu, záleželi-li pozůstalost v movitých neb nemovitých věcech.“⁷

Randovy výklady k právu dědickému jsou pak velmi podrobné a představují i návod pro řešení konkrétních problémů přinášejících právní praxi. V oblasti práva rodinného vyzvojuje Randa mimo jiné chybějící hraniční určovatel pro formu uzavření manželství. Činí tak analogií podle §§ 36 a 37 OZO a nař. z 15. 4. 1879 č. 57 ř.z.

Randa svou pedagogickou a literární činností přispěl – a to velmi významně – i k rozvoji české vědy MPS.

Dvěma nejvýznamnějšími představiteli vědy MPS do roku 1948 byli Jan Krčmář a M. A. Zimmermann, jimž věnujeme také pozornost největší.

⁵Srov.: Krčmář, J.: Antonín Randa. Poznámky k jeho veřejným činnostem, in Randův jubilejní památník, Praha 1934

⁶Srov.: Randa, A.: *Rakouské právo občanské (Část všeobecná)*, vydání autorizované, 1904

⁷Viz práce cit. v pozn. 6), s. 57

Jan Krčmář

Jan Krčmář byl prvním, kdo se vědou MPS zabýval soustavně a věnoval jí značnou část své vědecké činnosti. Položil tak základy vědnímu oboru, který byl do té doby pouze okrajovým zájmem českých právních vědců. Až do současné doby je Krčmář u českých právníků vnímán nejen jako náš významný civilista, pedagog a politik, ale také jako osobnost, která stála u zrodu české vědy MPS.⁸

Jan Krčmář se narodil v Praze 27. 7. 1877. Jeho otec byl prezidentem trestního soudu. Po absolvování práv na Univerzitě Karlově si své právnické vzdělání doplňoval ročním studiem na univerzitě v Lipsku. V roce 1901 byl promován doktorem práv, v roce 1902 byl habilitován pro občanské právo rakouské na Univerzitě Karlově. Od téhož roku působí na univerzitě pedagogicky. Mimořádným profesorem byl Jan Krčmář jmenován roku 1907, řádným roku 1911. Po určitou dobu zastával funkci děkana právnické fakulty. Prof. Jan Krčmář se účastnil tvorby mnoha nových právních předpisů. Významná byla Krčmářova aktivita v politickém životě – a to především jeho účast v československé delegaci na Pařížské mírové konferenci. V roce 1926 a dále pak v letech 1934 – 1936 vykonával prof. Krčmář funkci ministra školství a národní osvěty. Jan Krčmář zemřel 29. 5. 1950.⁹

MPS se prof. Jan Krčmář zabýval především na počátku své vědecké kariéry. Po prof. Zuckerovi byl druhým pedagogem, který se danému oboru věnoval v samostatných přednáškách na právnické fakultě Univerzity Karlovy. Jan Krčmář byl vůbec prvním, kdo se MPS věnoval soustavněji v literární činnosti. Do dějin našeho MPS pak významně zasáhl i svou účastí na legislativních pracích. Jan Krčmář vyšel z historicko – pozitivistického směru. Představitelé české normativní školy pak Jana Krčmáře považovali za stoupence čisté nauky právní, dovolávají se přitom především jeho definice právního řádu, ve které je akceptována Kelsenova teorie.¹⁰

Ze širokých Krčmářových aktivit v oboru MPS si nejprve podrobněji všimneme jeho *činnosti pedagogické*. Jan Krčmář přednášel poprvé MPS v zimním semestru 1902 – 1903 – tedy rok poté, co se MPS poprvé objevilo na pražské univerzitě v přednáškách prof. Zuckera. Název Krčmářových přednášek byl „Úvod do mezinárodního práva soukromého (Introductio in ius, quod collisio statutorum dicitur).“ Na stejné téma pak přednášel ještě v zimním semestru učebního roku 1903 – 1904, dále v obou semestrech učebních roků 1904 – 1905, 1905 – 1906, 1906 – 1907 a 1907 – 1908. Rozsah výuky kolísal mezi 2 – 3 hodinami týdně.¹¹ V dalších letech již Krčmář nepřednášel MPS zvlášť, ale zabýval se jím v rámci přednášek obecné části práva

Srov.: Jan Krčmář, medailonek v Právní praxi č. 2, 1993, s. 119

K životu a dílu J. Krčmáře srov. blíže práci cit. v pozn. 1), s. 241

¹⁰Srov.: Kubeš, V.: Profesor JUDr. Jan Krčmář jako stoupenec čisté nauky právní, in Soubor článků o osobnosti a díle JUDr. Jana Krčmáře, Linhart, Praha 1933, s. 65

Srov. Seznam přednášek na C. K. české Karlo-Ferdinandské Univerzitě v Praze, roč. 1903/04

občanského. Pro své pedagogické schopnosti a široké znalosti oboru byl Jan Krčmář roku 1906 z podnětu prof. Zuckera navržen na mimořádného profesora MPS. Vzhledem k dobovému postavení MPS však tento návrh nebyl přijat a Krčmář se mimořádným profesorem stává až o rok později a to pro obor, pro který byla v dané době profesura přijatelná, tedy pro právo občanské.

Legislativních prací v oboru MPS se prof. Krčmář účastnil již od roku 1913, kdy se podílel na vypracování tzv. vídeňské osnovy, která se měla stát základem pro kodifikaci rakouského MPS. Po vzniku ČSR Krčmář aktivně spolupracoval na formulaci návrhu předpisů MPS v novém československém občanském zákoníku (dále jen čsl. OZ). V 1. subkomitétu byl předsedou a stal se i členem superrevizní komise. Veden snahou po odstranění nedostatečnosti a strohosti dosavadní úpravy MPS uplatnil prof. Krčmář při tvorbě předpisů MPS v osnově čsl. OZ veškeré znalosti a výsledkem byl vskutku moderní soubor norem MPS. Tato ustanovení se později stala základem zákona č. 41/1948 Sb.

Literární činnost prof. Krčmáře v oboru MPS byla široká a nesrovnatelná s veškerou publikační činností doby předcházející. Vzhledem k významu Krčmářova přínosu pro vědu MPS si některých jeho prací všimneme podrobněji – a to Úvodu do mezinárodního práva soukromého, Základů Bartolovy a Baldovy teorie mezinárodního práva soukromého a Práva občanského.

V roce 1906 vychází první Krčmářova kniha *Úvod do mezinárodního práva soukromého, Část I. propedeutická* (dále jen *Úvod*). Byla to vůbec první česká kniha, která byla věnována výhradně problematice MPS. Vzhledem k rozsáhlé teorii MPS, kterou Krčmář zamýšlel vytvořit, má toto pojednání základní význam. Nejedná se o učebnici, jsou zde podány výklady vybraných základních otázek MPS. V 8 kapitolách se Krčmář postupně zabývá pojmem a významem MPS, poměrem MPS k právu mezinárodnímu, normami MPS, jejich strukturou a systematickým umístěním, důvody formace MPS, názvem MPS, nedostatky dobové úpravy MPS, prostředky způsobilými napravit nedostatky v úpravě a konečně kolektivní kodifikací MPS. Všechny tyto otázky jsou autorem rozpracovány podrobně. Z textu je patrna suverénní Krčmářova znalost dané problematiky. V hojně míře jsou uváděny názory zahraničních autorů a to většinou v originálním znění bez překladu (poznámky pod čarou tvoří zhruba 1/4 celé knihy). Autor tak právníčkou veřejnost seznámil i se zahraničními doktrínami MPS. Ve sporných otázkách zaujímá Krčmář vlastní stanoviska, která bohatě dokumentuje příklady a srozumitelně zdůvodňuje. Bohatost faktického materiálu a jasnost výkladu ocenil na této knize i prof. Bystrický.¹² V předmluvě k *Úvodu* seznamuje Krčmář čtenáře se svým záměrem vytvořit systém MPS, *Úvod* měl plnit úlohu skutečně propedeutickou. Je jen škoda, že svůj záměr autor neuskutečnil. Na *Úvod* navázala pouze kniha *Základy Bartolovy a Baldovy teorie MPS*, vydaná v roce 1910. V předmluvě k *Úvodu* vyslovuje Krčmář cíl knihy – a sice prokázání možnosti (aspoň z části) sjednotit předpisy MPS, vytvořit tzv.

¹²Srov. Bystrický, R.: *Základy mezinárodního práva soukromého*, Orbis, Praha 1958, s. 70

formule univerzální. To, že vývoj dal Krčmářovým názorům ohledně možného sjednocení předpisů MPS zapravdu jen částečně, nikterak nesnižuje vědeckou hodnotu knihy. Nyní si podrobněji všimneme některých autorových názorů.

V knize je obsažena definice MPS, ze které mimo jiné vyplývá (a dokládá to i další obsah knihy), že Krčmář již MPS považoval za samostatné právní odvětví.¹³ Autor vysvětluje význam MPS, přičemž poukazuje na hospodářský rozkvět a zdokonalené komunikace, které vedly k zintenzivnění styků mezi příslušníky různých států. V části věnované vztahu MPS a mezinárodního práva se Krčmář řadí mezi zastánce školy pozitivistické či separatistické, která stojí oproti škole internacionalistické. Přestože však Krčmář považuje za jediný pramen MPS „vůli jednohokazdého zákonodárce“¹⁴, nepopírá úzkou souvislost mezi oběma právními obory, když uvádí, že „právo mezinárodní je netoliko podmínkou existence mezinárodního práva soukromého, ono je důvodem existence tohoto“.¹⁵ Vzhledem k rozvoji mezinárodního práva, ke kterému v době vzniku Úvodu docházelo, předpokládal Krčmář postupný pohyb směrem ke škole internacionalistické. My můžeme s odstupem času říci, že k takovému pohybu – alespoň ve větší míře – nedošlo. V kapitole věnované normám MPS je pojednáno o hraničních normách. Krčmář zde uvádí i alternativní označení těchto norem jako normy kolizní (tedy označení v současnosti běžné, které však bylo odmítáno v Komentáři Roučka a Sedláčka) a normy místní. V duchu Randově zde autor hraniční normy specifikuje jako normy rozhraničující působnost právních řádů¹⁶, což neodpovídá současnému vymezení kolizní normy. Zajímavé je, že Krčmář již mezi normy MPS zařazuje normy práva cizineckého, tzv. normy práva mezinárodně sjednaného (tedy unifikované normy) a také normy, které dané poměry přímo upravují. Zároveň však varuje před příliš širokým pojetím MPS. Na straně 118 podává pro názornost klasifikaci právního řádu jako systému, který se skládá z práva mezinárodního a z práva ve státě platného. Právo ve státě platné se pak rozpadá na právo soukromé (to je rozeznáváno interní a MPS), procesní (sestávající z interního a z mezinárodního práva procesního), trestní (rolišované je interní a mezinárodní) a veřejné (opět sestávající jednak z práva interního jednak mezinárodního). Z této klasifikace je patno především negativní vymezení MPS, přičemž z našeho hlediska je zajímavé, že Krčmář z MPS vylučuje mezinárodní právo procesní. V kapitole o názvu MPS se autor vyslovuje zasvěceně i k problému, který neušel pozornosti většiny představitelů vědy MPS. Z knihy je patno, že již v Krčmářově době byl název oboru brán jako ne zcela přesný. Krčmář i na tomto místě uvádí názory zahraničních autorit, sám pak shrnuje: „Možno přijati název MPS netoliko proto, že on je obvyklým a vůbec užívaným, nýbrž i proto, že on případně a srozumitelně označuje látku, tvořící předmět nauky pojmenováním oním

¹³Srov.: Krčmář, J.: Úvod do mezinárodního práva soukromého, Část I. propedeutická, SVPS, Praha 1906, s. 3

¹⁴Srov. práci cit. v pozn. 13), s. 26

¹⁵Srov. práci cit. v pozn. 13), s. 44

¹⁶Srov. práci cit. v pozn. 13), s. 71

vyrozumívané.¹⁷ Doporučuje se připojovat přívlástek určující, o jaké MPS se jedná – tedy např. italské MPS. Krčmář se v této kapitole vyslovuje proti užívanému názvu „nauka o místních mezích zákonů“, tedy názvu, který byl poměrně rozšířený. Autor přitom poukazuje na tu skutečnost, že prostor není jediným momentem rozhodujícím o mezích působnosti právních řádů.¹⁸ V kapitole zabývající se nedostatky úpravy MPS vychází Krčmář z širšího pohledu – neomezuje se na rakouské MPS, ale kriticky se staví i k té skutečnosti, že předpisy MPS se liší v jednotlivých státech. Připomenuta je zde i „quaestio famosissima nauky MPS – teorie o tzv. zpětném odkazu“.¹⁹ Autor správně doporučuje přijetí normy o zpětném a dalším odkazu. Ohledně kvalifikačního problému pak Krčmář pokládá za správnou kvalifikaci podle *lex fori*.²⁰ Jádrem knihy (alespoň podle úmyslu autora) je kapitola VII. O prostředcích způsobilých přivoditi nápravu poměrů dosavadních. Krčmář rozlišuje dva druhy takových prostředků:

1. prostředky, kterými lze dosáhnout, aby bylo o konkrétním poměru s cizím prvkem rozhodnuto vždy podle stejného práva (sem je zahrnována unifikace soukromého práva a unifikace kolizních norem) a
2. prostředky, kterými lze dosáhnout uznání rozhodnutí, jež bylo učiněno v jednom státě, i ve státě jiném. Na to pak Krčmář navazuje závěrečnou kapitolou věnovanou kolektivní kodifikaci MPS. Taková kodifikace je podle autora možná, neboť mnohé otázky jsou pro kodifikaci zralé.²¹ Z podaného stručného obsahu knihy je patrné, že se jedná o podrobný výklad vybraných otázek MPS, knihu je možno považovat za základ české vědy MPS.

Dalším krokem k vytvoření systému MPS byla Krčmářova kniha *Základy Bartolovy a Baldovy teorie mezinárodního práva soukromého* (dále jen *Základy*), vydaná roku 1910. Východiskem pro sepsání této knihy bylo podrobné studium velkého množství převážně historického materiálu. Zčásti se jednalo o materiály rukopisné, které Krčmář studoval během svých pobytů v Německu. Podobně jako Úvod ani *Základy* neměly být chápány jako uzavřená teorie, ale jako „kus většího celku“.²² V úvodu *Základů* seznamuje Krčmář čtenáře s podrobnou osnovou své budoucí práce, která měla navázat na Úvod (tato práce však veřejnosti již předložena nebyla). V této souvislosti je poukázáno na význam historických studií ve vědě MPS a to především s ohledem na vývojový rys dějin teorie MPS, kterým je podle Krčmáře snaha o formule univerzální.²³ V práci samotné se autor zaměřuje na Bartolovu a Baldovu teorii MPS, která měla pro vývoj MPS značný význam. Krčmář si uvědomoval

¹⁷Srov. práci cit. v pozn. 13), s. 128

¹⁸Srov. práci cit. v pozn. 13), s. 139

¹⁹Srov. práci cit. v pozn. 13), s. 151

²⁰Srov. práci cit. v pozn. 13), s. 199

²¹Srov. práci cit. v pozn. 13), s. 295

²²Krčmář, J.: *Základy Bartolovy a Baldovy teorie mezinárodního práva soukromého*, SVPS, Praha 1910, s. 1

²³Srov. práci cit. v pozn. 22), s. 4

důležitost poznání prostředí, ve kterém daná teorie vznikala, proto se nesoustřeďuje na pouhé vysvětlování teorie, ale pouští se i do popisu historických souvislostí. Tak se zabývá formací právních řádů v severní Itálii od vpádu longobardského až do 14. století, vzájemným poměrem států severoitalských a středoitalských. V části týkající se počátků teorie MPS poukazuje Krčmář na význam rozdílu mezi ordinatoria litis a decisora litis, jehož autorem je podle Krčmáře Jacobus Balduini.²⁴ 5 kapitol, které autor věnoval historii MPS, tvoří dodnes významný příspěvek pro pochopení celé teorie MPS.

MPS pojal Krčmář i do svého *Práva občanského*, které bylo prvním komplexním systémem českého občanského práva. Jeho 1. vydání vyšlo v roce 1930. MPS je věnován § 17, který se do značné míry kryje s Úvodem. Nalezneme zde výklad pojmu MPS, norem MPS, pojetí MPS, zpětného odkazu, výhradové klauzule. Ohledně názvu oboru zde došlo u Krčmáře k určitému posunu, když navrhuje užší pojmenování MPS – a to jako mezinárodní právo občanské. V krátkém historickém nástínu je opět vyzdvížen význam Jacoba Balduini pro teorii MPS. Časový odstup od Úvodu způsobuje i změnu Krčmářových závěrů ohledně možnosti unifikace a kolektivní kodifikace kolizních norem. Na rozdíl od Úvodu již není autor v této otázce tolik optimistický a přiznává, že přestože se jedná o otázky aktuální nedostavily se prozatím pozitivní výsledky.²⁵ V § 18 je pojednáno o úpravě MPS v OZO a jiných tuzemských pramenech. Po výčtu pramenů právní úpravy MPS Krčmář konstatuje nejasnost a kusost stávajícího souboru kolizních norem. Krčmář dále rozebírá jednotlivé normy MPS obsažené v OZO. Podobně jako ostatní i on zaznamenává nedobrou formulaci § 34 OZO a kloní se v této otázce k zastáncům lex patriae. Výklad k jednotlivým ustanovením OZO a jiných předpisů je stručný, ale jasný a výstižný. Přestože je v této knize MPS věnováno jen málo přes 20 stran, dokázal Krčmář opět svou znalost materie MPS a podává výklad komplexní a obsahově přiměřený rozsahu celé knihy.

Z dalších děl Krčmářova literárního odkazu jmenujme na prvním místě *Beiträge zur Geschichte des internationalen Privatrechtes*, vydané roku 1911. V této práci Krčmář navázal na *Základy*, pozornost je však soustředěna především na Bartolovy předchůdce, přičemž je opět vyzdvihován zásadní význam dělení statutů na:

- a) statuta quae spectant ad litis ordinationem a
- b) statuta quae spectant ad litis decisionem. Z autentických textů Odofredových přednášek Krčmář dovozuje, že autorem tohoto dělení byl Jacobus Balduini.²⁶ Krčmářova argumentace pro tento závěr se opírá o jeho téměř detektivní probádání historických právních listin. Krčmář se nám zde opět představuje jako

²⁴Srov. práci cit. v pozn. 22), s. 119 a násl.

²⁵Srov.: Krčmář, J.: *Právo občanské*, I. Výklady úvodní a část všeobecná, 3. vydání, Věhrd, Praha 1936, s. 123

²⁶Srov.: Krčmář, J.: *Beiträge zur Geschichte des internationalen Privatrechtes*. Sonderabdruck aus der Festschrift zur Jahrhundertfeier des ABGBs, Wien 1911, s. 140

vynikající právní historik. Až do současné doby se nikdo nevěnoval historii MPS tak důkladně jako on.

V práci *O odporu mezi normami kolizními, jmenovitě o zpětném a dalším poukazu* (1903) se Krčmář soustředil na problém zpětného odkazu. De lege ferenda zde autor nedoporučuje, aby právní řády přijaly výslovnou klauzuli o zpětném a dalším odkazu.²⁷ O tři roky později Krčmář svůj názor na tuto otázku přehodnotil v Úvodu (viz výše).

V článku *O pojmu a významu mezinárodního práva soukromého* (1904) vyslovuje Krčmář potřebu vytvoření samostatné nauky MPS, poukazuje na neuspokojivý stav, kdy otázky MPS tvoří „appendixy připojené k jednotlivým oborům práva.“²⁸ Krčmář se v této stati kriticky staví proti pojetí MPS v práci prof. Zuckera *Počátkové práva mezinárodního* a staví se tak mezi zastánce pozitivistického pojetí MPS. Pro vývoj naší nauky MPS má tento článek průkopnický význam.

Otázkami MPS se Krčmář zabýval ještě v těchto pojednáních: *O poměru mezinárodního práva k mezinárodnímu právu soukromému, pak o důvodech pozitivní formace tohoto* (in Sborník věd právních a státních [dále jen SVPS], 1904), *Institut de droit international a jeho práce v oboru mezinárodního práva soukromého* (in SVPS, 1905), *O konferencích haagských* (in SVPS, 1905), *K názvosloví mezinárodního práva soukromého* (in SVPS, 1906), *Z dějin mezinárodního práva soukromého* (in Právník, 1911).

Michail Arturovič Zimmermann²⁹

Prof. M. A. Zimmermann se do dějin české vědy MPS zapsal především jako autor prvního uceleného systému MPS. Neméně významné jsou však i jeho zásluhy o rozvoj oboru na brněnské právnické fakultě, na které přednášel MPS od roku 1929. Zimmermann je ovlivněn Krčmářovým dílem a normativní školou brněnskou, přesto v jeho díle nalezneme názory nové, které se od Krčmáře v některých případech odchyľují.

MPS nebylo výlučným bodem Zimmermannova zájmu. Z jeho literárního odkazu a pedagogické činnosti zjišťujeme, že byl svým zaměřením především internacionalistou. Řada jeho statí zabývajících se mezinárodním právem v jazyku ruském i českém vrcholí učebnicí *Mezinárodní právo*, vydanou roku 1935.

Jak již bylo výše řečeno, věnoval se Zimmermann MPS ve svých přednáškách na Masarykově univerzitě v Brně, a to jako smluvní profesor od letního semestru 1929 – 1930. Od dalšího učebního roku bylo pak MPS i předmětem Zimmermannových seminářů. Cyklus těchto přednášek a seminářů trval až do roku 1935.

²⁷Srov.: Krčmář, J.: *O odporu mezi normami kolizními, jmenovitě o zpětném a dalším poukazu*, SVPS, Praha 1903, s. 486

²⁸Krčmář, J.: *O pojmu a významu mezinárodního práva soukromého*, SVPS, Praha 1904, s. 187

²⁹Lze se setkat i s přepisem autorova příjmení ve tvaru „Cimmermann“.

Z přednášek MPS pramenila, jak se dovídáme z předmluvy ke knize Mezinárodní právo soukromé, i Zimmermannova činnost literární. Roku 1933 je s podporou ministerstva školství a národní osvěty vydáno Zimmermannovo *Mezinárodní právo soukromé*. Jedná se o první ucelený systém a zároveň o první učebnici MPS vydanou v českém jazyce. Rozsah knihy napovídá, že se jedná o dílo, které se danou problematikou již zabývá skutečně do hloubky. Ze systematického zpracování bylo vyloučeno mezinárodní právo procesní. Zimmermann vytvořil dílo na vysoké vědecké úrovni. Podobně jako Krčmář vycházel Zimmermann z vyčerpávajících znalostí vědeckých autorit oboru. Ve více než 1.000 poznámkách a odkazech cituje autor snad všechny nejvýznamnější představitele vědy MPS. Odkazy k „tehdejším buržoasním autorům“ a snad i sama osoba Zimmermanna se staly důvodem pro odsouzení knihy v 50. letech.³⁰

Kniha se rozpadá do 4 částí. V 1. části – Úvodu – nalezneme vysvětlení pojmu MPS, mezinárodních základů MPS, je zde podáván historický přehled vývoje MPS. Ve 2. části nazvané Základní pojmy se autor zabývá postupně právní kvalifikací, navazováním, výhradovou klauzulí, zpětným a dalším odkazem, časovým střetem kolizních norem, právem interlokálním a konečně prameny MPS. 3. část knihy – obecná – obsahuje výklad formy právních jednání, výklad postavení fyzických a právnických osob v MPS. 4. část – zvláštní – pak pojednává o právech věcných, o obligacích a teorii autonomie vůle, o jednotlivých institutech práva rodinného o a právu dědickém. Vzhledem k tomu, že se Zimmermann v knize často dovolává úpravy MPS v osnově čl. OZ, je ke knize jako příloha připojena kolizní úprava v návrhu čl. OZ podle redakce superrevizní komise z roku 1931.

Po uvedeném obsahu si podrobněji všimneme některých částí Zimmermannovy teorie.

Hned v úvodní části knihy se Zimmermann vyslovuje ke sporu internacionalistů a pozitivistů o povahu MPS. Internacionalistům vytýká nedostatečnou vědeckou odůvodněnost teorie, pozitivisty pak Zimmermann kritizuje pro ignorování principu hierarchické podřízenosti právních norem (zde se jedná o promítnutí normativní teorie do Zimmermannova učení) a zásady vzájemného zapadání celku (mezinárodního práva) a jeho částí do něho (právních řádů jednotlivých států). Při uvážení těchto principů dochází Zimmermann k podobným závěrům jako Krčmář v Úvodu, když za syteticke předpoklady kolizního práva, projevující se v organickém spojení hraničních norem s normami práva mezinárodního, označuje mezinárodní uznání cizího právního řádu a respektování územního a personálního panství cizího právního řádu.³¹ Zimmermann v této pasáži, vědom si i praktického významu tohoto problému, výborně analyzuje stanoviska přívrženců jednotlivých teorií. Lze mít za to, že sám se kloní k názorům Krčmáře, avšak samo Krčmářovo nazírání na tento problém označuje za koncepci dualistickou³² pro snahu Krčmáře o soulad teorie in-

³⁰Srov. práci cit. v pozn. 12), s. 70

³¹Srov.: Zimmermann, M. A.: Mezinárodní právo soukromé, Brno 1933, s. 19

³²Srov. práci cit. v pozn. 31), s. 9

ternacionalistické a pozitivistické. Domníváme se, že přes souvislosti MPS s právem mezinárodním, na které Krčmář poukazoval, je prof. Krčmář představitelem školy pozitivistické – a to v neposlední řadě i proto, že tam sám sebe řadí.³³ Vztahu MPS a práva mezinárodního se Zimmermann věnuje i v kapitole Mezinárodní základy MPS. V historickém přehledu vývoje MPS je spíše informativně podán výklad vývoje do XIX. století, podrobněji je pak rozebrána historie MPS ve století XIX. a XX.

Ze základních pojmů MPS si Zimmermann všímá na prvním místě problému právní kvalifikace. Na konkrétních příkladech ozřejmuje autor jádro problému kvalifikace věcí movitých a nemovitých, zařazení institutu promlčení do práva hmotného resp. procesního. Rozbor těchto otázek je doprovázen uvedením jednotlivých soudních rozhodnutí. Zimmermann přichází ke správnému názoru, když uvádí, že „právnícky relevantní jsou jenom kvalifikace konkrétního právního řádu“³⁴, čímž odmítá řešení kvalifikačního problému mimo oblast pozitivního práva. Avšak jeho doporučení použít pro kvalifikaci *lex rei sitae* v oblasti věcných práv, resp. *lex patriae* v oblasti práv rodinných je zdůvodňováno kuse a vlastní rozsah autorových názorů na řešení kvalifikačního problému neodpovídá podrobnému uvedení do problematiky.

I v otázce zpětného a dalšího odkazu uvádí Zimmermann řadu případů, které přinesla soudní praxe, jakož i názory odpůrců a zastánců zpětného odkazu. Autor přichází posléze k závěru, že „Situace by se značně zjednodušila, kdyby bylo pochopeno, že kolizní norma má jen jediný úkol, a to určit materiální normu, jež má být aplikována, nikoli však začínati beznadějný a bezpředmětný boj proti cizí kolizní normě.“³⁵ Jiná je však podle Zimmermanna situace, při uskutečňování nepřímého navazování.³⁶ Podobně jako Krčmář zakončuje i Zimmermann své úvahy o zpětném odkazu vhodným doporučením „jasného vykonání vůle zákonodávce.“³⁷

Zajímavé je, že Zimmermann zařazuje mezi prameny MPS přirozenoprávní zásady. V tomto lze s autorem souhlasit, neboť ust. § 7 OZO poskytovalo soudci možnost rozhodovat podle obecných zásad spravedlnosti v případech chybějící úpravy v OZO. Ač otázky spadající do MPS byly upraveny v OZO nedostatečně, nebylo v justiční praxi ust. § 7 OZO při rozhodování občanskoprávních vztahů s cizím prvkem hojněji používáno.

V obecné části se Zimmermann podrobně vyslovuje k problému vyvolanému § 34 OZO, tedy k interpretaci kolizního ustanovení ohledně způsobilosti cizinců k práv-

³³Srov. práci cit. v pozn. 13), s. 24

³⁴Viz práce cit. v pozn. 31), s. 72

³⁵Viz práce cit. v pozn. 31), s. 106

³⁶V knize Mezinárodní právo soukromé rozlišuje Zimmermann na straně 83 navazování přímé, kdy „zákon státu v soulahu s normami mezinárodního práva podrobuje svému právu své příslušníky a uznává rozhodným pro cizí příslušníky cizí hmotné právo“, a navazování nepřímé, kdy „stát A nebo B deleguje použití hmotného práva státu O nebo P, které aplikují své materiální právo vůči příslušníkům státu A nebo vůči movitostem ležícím v státu B“.

³⁷Viz práce cit. v pozn. 31), s. 107

ním úkonům. Zimmermannův výklad tohoto ustanovení stojí v protikladu oproti

Krčmáře, když Zimmermann uvádí: „Jako konfliktní princip vystupuje tu zásadně určení způsobilosti k právům a k právním činům podle *lex domicilii* a jenom *subsidiarim* význam může mít *lex patriae* nebo *originis*.“³⁸ Je pravdou, že nejasná formulace § 34 vyznívá při přísně formálním výkladu ve prospěch stanoviska Zimmermannova, na straně druhé však nelze opomíjet ani systematické a historické argumenty Krčmářovy. V teorii i praxi nakonec – a zcela správně – převládly názory Krčmářovy a za základní hraniční určovatel byl v otázce způsobilosti cizinců k právním úkonům vzat *lex patriae*. Ostatně své původní teoretické východisko korigoval i Zimmermann, když po výkladu pojmu „bydliště“, píše: „V právní empirii však pojem původního bydliště velmi často splývá s pojmem vlasti. Novější výklad ve větší míře odpovídá i teoretickým požadavkům a proto je třeba uznati, že v právu československém pro určení způsobilosti k právním činům tuzemců v cizině a cizinců v tuzemsku je směrodatným pravidelně zákon jejich vlasti.“³⁹

V oblasti práv věcných prohlašuje Zimmermann za jediný hraniční určovatel *lex rei sitae* – a to pokud jde o věci nemovitě i movité. Zde je tedy Zimmermannův výklad v rozporu s ust. § 300 OZO, jehož druhý odstavec autor ignoruje. Je však třeba poznamenat, že toto stanovisko autora *contra legem* odpovídá jak dobové judikatuře, tak i názorům ostatních představitelů teorie. Zimmermann se zcela správně kriticky postavil vůči zásadě „*mobilia personam sequuntur*“ (§ 300, odst. 2 OZO), která byla překonána vývojem.

Vzhledem k mlčení, které OZO zachovával v oblasti kolizního práva rodinného, věnoval Zimmermann otázkám kolizního práva rodinného značnou pozornost. Autor nejen vyvozuje kolizní kritéria pro jednotlivé kolizní otázky rodinného práva, ale zároveň přibližuje i kolizní úpravu v právu slovenském (uherský manželský zák. čl. XXXI/1894) a úpravu v osnově čsl. OZ.

To byly jen některé z problémů, kterými se Zimmermann ve své knize zabýval. Závěrem lze uvést, že Mezinárodní právo soukromé je dobrou učebnicí i dostatečně podrobným systémem. Zvláštní zásluha autorova pak spočívá v pečlivém výběru tuzemské i zahraniční judikatury, kterou jednotlivé otázky MPS dokumentuje a doplňuje a seznamuje tak čtenáře i s konkrétní rozhodovací činností soudů.

Další představitelé vědy MPS do roku 1948

Kromě již uvedených autorů se MPS ve své teoretické činnosti zabývala řada dalších právníků, z nichž některé si připomeneme.

Jako prvního jmenujme Emiliána Ledrera, který se významným způsobem zasloužil o rozvoj vědy mezinárodního práva procesního. Ledrer je autorem četných prací v oboru mezinárodního práva procesního i MPS, dlouhou dobu působil pedagogicky,

³⁸Viz práce cit. v pozn. 31), s. 163

³⁹Viz práce cit. v pozn. 31), s. 165 – 166

stal se místopředsedou Rozhodčího soudu při Československé obchodní a průmyslové komoře. Neméně významná je i jeho účast na legislativních pracích – Ledrer se podílel na tvorbě konečného znění zák. č. 41/1948 Sb. a je autorem důvodové zprávy k tomuto zákonu. Své rozsáhlé znalosti pak zužitkoval i při tvorbě ustanovení mezinárodního práva procesního obsažených v zák. č. 142/1950 Sb. Dále se zúčastnil například vypracování čsl.–polské smlouvy o právní pomoci ve věcech civilních.

Z Ledrerova literárního odkazu má z námi sledovaného časového období největší význam jeho habilitační práce *Konflikty soudních pravomocí. Příspěvek k poznání mezinárodní soudní příslušnosti se zvláštním zřetelem k právu československému*, která vyšla knižně roku 1937. Ledrer v této knize plně využil svých znalostí oboru mezinárodního práva procesního (dále jen MPP) a to znalostí praktických i teoretických, jakož i rozsáhlých znalostí zahraničních úprav MPP. Ač je jeho kniha vůbec prvním rozsáhlejším příspěvkem oboru MPP, podařilo se autorovi přes složitost problematiky vytvořit kvalitní dílo, které je až do současné doby vysoce hodnoceno představiteli teorie.⁴⁰ Kniha se skládá ze čtyř oddílů. V prvním oddílu vysvětluje autor pojmy MPP, ve druhém oddílu je rozpracována mezinárodní soudní příslušnost tuzemska a ciziny podle cizích právních řádů. Třetí oddíl pojednává o hraničních určovatelných mezinárodní soudní příslušnosti a čtvrtý oddíl pak o mezinárodních smlouvách o uznání a výkonu soudních rozhodnutí. Z uvedeného obsahu knihy je patrné, že autor se nesnažil vyčerpát celou problematiku MPP. Jeho kniha tedy není učebnicí ani uceleným systémem MPP, autor měl cíle skromnější – vybral pouze některé z klíčových otázek MPP, které jsou pak rozpracovány skutečně pečlivě. Práce je o to cennější, že MPP bylo oborem zanedbávaným, což ostatně neopomenul podotknout i autor svým povzdechnutím, že „mezinárodní právo procesní se vyskytuje v některých zpracováních mezinárodního práva soukromého v koncových kapitolách systémů, kdy patrně předchází poznatky oboru mezinárodního práva soukromého vyčerpaly celou pozornost spisovatelovu“.⁴¹ Ve třetím oddílu, § 25 se autor věnuje vztahu MPS a MPP, přičemž dochází k závěru, že MPS a MPP tvoří dvě větve téhož kmene, že jde o dva okruhy zcela nepravidelně do sebe zasahující a v různých částech se kryjící. Z autorova konstatování absence nadřazeného pojmu MPS a MPP⁴² lze dovodit, že Ledrer nepovažoval MPP bez dalšího za součást MPS. Z autorova literárního odkazu sledovaného období dále jmenujme například stať *Rakouská dispensní manželství*, otištěnou roku 1933 ve SVPS, a článek *Mezinárodní úprava uznání rozhodnutí cizích soudů v manželských věcech* (in Právník 1947).

Významným představitelem nauky MPS do roku 1948 byl Bohumil Kučera. I on se věnoval MPS v pedagogické činnosti a – to od letního semestru školního roku 1929 až 1930, kdy jako soukromý docent přednášel na Masarykově univerzitě v Brně rozhodčí soudnictví, po válce přednášel nejprve jako mimořádný a ve školním roce 1947/48 jako řádný profesor.

⁴⁰Srov. např.: Eller, O.: *Mezinárodní občanské právo procesní*, UJEP, Brno 1987, s. 8–9

⁴¹Ledrer, E.: *Konflikty soudních pravomocí*, Praha 1937, s. 93

⁴²Srov. práci cit. v pozn. 41), s. 92

Z autorovy publikační činnosti v oboru MPS má největší význam jeho práce *Československé soukromé právo mezinárodní (se zvláštním zřetelem k revizi obč. zákoníka)*, otištěná po částech v *Zahraníční politice*, ročník 1926. Po Krčmářových pracích to byl vůbec první pokus o teoreticky širší pohled na MPS. Autor zde podává definici MPS, zabývá se problémem názvu oboru, přičemž se sám drží názvu „soukromé právo mezinárodní“. Co se týká místa MPS v systému práva, kloní se B. Kučera k pozitivismu, což je ostatně dokumentováno i četnými odkazy na Krčmářovo dílo. V práci je navrhován název pro kolizní normy, kterým by podle autora více svědčilo označení jako normy indikační.⁴³ S odstupem času můžeme říci, že tento návrh nebyl přijat. Sporné je stanovisko, ve kterém se B. Kučera ztotožňuje s tímto Zitelmannovým názorem: „Ist die Anwendungsnorm aber nicht Norm des materiellen Privatrechts, so ist sie überhaupt nicht Norm des Privatrechts, denn ein anderes als materielles Privatrecht gibt es nicht. Und daraus ergibt sich: da sie nicht Völkerrecht und nicht Privatrecht ist, so kann sie nur innerstaatliches öffentliches Recht sein.“⁴⁴ Autor tedy kolizní normy řadí mezi normy vnitrostátního práva veřejného a společný výklad těchto norem s právem soukromým pak vyvozuje ze systematických důvodů. Máme za to, že tento názor není správný, neboť vychází z odtržení kolizní normy od normy věcné, na kterou odkazuje. Autorův názor je ostatně odrazem jeho vlastní definice MPS, v níž je MPS chápáno jako „souhrn právních předpisů, jež rozhraníčují místní platnost jednotlivých právních řádů...“⁴⁵. Ono rozhraníčení působnosti jednotlivých právních řádů je ale už důsledkem použití kolizní normy.⁴⁶ Autorovo zařazení kolizních norem není tedy adekvátní jejich povaze. Ve své práci se dále B. Kučera zabývá historií MPS, významem státní příslušnosti, prohlášením za mrtvého, obligačním právem, právem věcným a konečně právem rodinným. Z dalších prací B. Kučery, týkajících se MPS, jmenujme *Mezinárodní základy cizineckého práva* (1929). František Rouček se do dějin čsl. vědy MPS zapsal především jako spoluautor *Komentáře k československému obecnému zákoníku občanskému a občanského práva platného na Slovensku a v Podkarpatské Rusi* z roku 1935. Rouček je autorem výkladu k ustanovením §§ 4, 33 – 37, tedy ustanovením upravujícím MPS. Komentář je bezpochyby dílem kvalitním a totéž platí i pro pasáže týkající se MPS. Autor se nesoustředil na pouhý výklad příslušných ustanovení, ale celou problematiku pojal širěji. Kromě fundovaného výkladu zde tak nalezneme i obecný úvod k MPS, výklad zvláštní části MPS, připojena je související judikatura, nechybí ani srovnání s osnovou čsl. OZ, odkazy na související literaturu, uveden je i autentický text ABGB. MPS považuje autor za právo vnitrostátní a na adresu zastánců internacionalistické školy je poznamenáno, že styčný bod MPS s právem mezinárodním je pouze obsahový. Rouček, stejně jako jiní, uvádí, že

⁴³Srov.: Kučera, B.: *Československé soukromé právo mezinárodní*, *Zahraníční politika* 1926, s. 1029

⁴⁴Srov. práci cit. v pozn. 43), s. 1035

⁴⁵Srov. práci cit. v pozn. 43), s. 1023

⁴⁶Srov.: Kučera, Z.: *Mezinárodní právo soukromé*, *Panorama*, Praha 1980, 2. vydání, s. 62

„název MPS je ve všech svých částech pochybený“.⁴⁷ Vzhledem k tomu, že se tento název stal konvencí, doporučuje autor jeho dodržování. Rozebírán je dále mimo jiné i problém kvalifikace, zpětný odkaz, výhrada veřejného pořádku, v části zvláštní pak způsobnost k právům, k právním úkonům, věcná práva, právo obligační, rodinné, dědické. Zvláštní pozornost je v Komentáři věnována mezimístnímu právu soukromému a střetu časových a místních mezí. Závěrem jsou pak uvedeny stručné zásady slovenského MPS. Interlokální právo a slovenské MPS patří mezi okruh problémů, kterými se autor věnoval intenzivněji.

V roce 1927 vychází v časopise Právní obzor článek *Čs. mezimístní právo kolizní*, v němž se Rouček zabývá pro první republiku aktuální problematikou interlokálních kolizí. Autor se zde kriticky staví k situaci, kdy neexistuje ani univerzální čl. mezimístní právo soukromé ani jednotlivá partikulární mezimístní práva soukromá. Ustanovení mezimístního práva soukromého tak musí být čerpána z místních MPS při respektování odchylek MPS a mezimístního práva soukromého.⁴⁸

V knize *Občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi* z roku 1927 se Rouček věnuje i MPS, přičemž svůj výklad rozdělil do části všeobecné, zvláštní a části týkající se mezimístního práva soukromého. V části všeobecné je podán výklad pojmu MPS. Ohledně formy MPS autor uvádí, že toto je tvořeno jednak normami materiálními – tedy normami práva cizineckého a mezinárodně stejného – jednak normami hraničními. V otázce zpětného odkazu se zde Rouček řadí mezi odpůrce přijetí zpětného odkazu, když uvádí, že „cizím právem, na které tuzemská norma odkazuje, se nerozumí také hraniční normy cizího práva.“⁴⁹ Autor však připouští výjimečné uznání zpětného a dalšího odkazu – například dle § 108 uherského manželského zákona. Ve zvláštní části uvádí autor jednotlivé kolizní normy slovenského MPS, jakož i návod na vyplňování jeho mezer. Pasáž o mezimístním právu soukromém pak koresponduje se shora uvedeným autorovým článkem v časopise Právní obzor.

Rudolf Hynie je autorem pojednání *Náležitosti manželství podle mezinárodního práva soukromého*, z roku 1931, ve kterém se podrobně zabývá jedním z problémů mezinárodního práva rodinného. Na 80 stranách zde autor rozebírá nejen otázku náležitostí manželství podle MPS jednotlivých právních oblastí v ČSR. Při srovnání platné právní úpravy vyzdvihuje autor přesnou formulaci norem v uherském manželském zákoně. Daný stav dává podle autora velký prostor judikatuře, která kolísá a vede tak k tápání a nejistotě.⁵⁰ Celý článek vyznívá především jako výzva ke sjednocení a reformě čl. MPS, je však cenným z toho hlediska, že se jedná o skutečně

⁴⁷Rouček, F. – Sedláček, J.: Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi, Linhart, Praha 1935, 1. díl, s. 314

⁴⁸Srov.: Rouček, F.: Čs. mezimístní právo kolizní, Právní obzor X, 1927, s. 84 – 86

⁴⁹Rouček, F.: Občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi, Všeobecná část I, Kroměříž 1927, s. 71

⁵⁰Srov.: Hynie, R.: Náležitosti manželství podle mezinárodního práva soukromého, SVPS, Praha 1931, s. 371

důkladné pojednání v oblasti dosud nepřilíš známé.

Především z pohledu soudce se zabýval MPS Josef Budník. V roce 1935 vychází v Soudcovských listech jeho stať *Nástin mezinárodního práva soukromého v návrhu čs. občanského zákoníka*. Co do pojetí MPS vychází autor z názorů Zimmermannových. Stejněho autora se pak přidružuje i ve výkladu vývoje nauky MPS. V pasáži týkající se důvodů znemožňujících užití cizích právních předpisů řadí Budník mezi tyto důvody mimo jiné i nedostatek vzájemnosti.⁵¹ S tímto názorem však nelze souhlasit. Použití zahraničního práva v důsledku příkazu tuzemské kolizní normy je povinností vyplývající z vůle tuzemského zákonodárce. Na vzájemnost tedy v tomto případě nemůže být brán zřetel. Ve druhé části práce si pak Budník všímá jednotlivých kolizních předpisů MPS v osnově čl. OZ.

Jako dalšího jmenujme Jaromíra Sedláčka – spoluautora Komentáře k občanskému zákoníku. V rámci svého pedagogického působení na právnické fakultě v Brně se Sedláček, jako vůbec první na této fakultě, věnoval i otázkám MPS, které přednášel spolu s právem občanským v zimním běhu studijního roku 1928/29.⁵² Z jeho literární činnosti měla pro rozvoj nauky MPS největší význam kniha *Občanské právo československé. Všeobecné nauky*, z roku 1931, která ovlivnila m.j. i Zimmermanna.

Jednotlivá pojednání z MPS nalezneme i v literárním odkazu dalších představitelů české právní vědy do roku 1948. Významný civilista Josef Stupecký například přispěl do diskuse ohledně interpretace § 34 OZO článkem *K výkladu § 34 obč. zák.*, publikovaném roku 1907 v časopise *Právník*. Ve vědecké práci Karla Hermanna-Otavského nalezneme články *Problém mezinárodní unifikace obchodního práva* (in *Právník* 1930) a *O mezinárodním sjednocení směnečného a šekového práva podle konvencí ženevských z roku 1930* (in *Právní obzor* XIV, 1931), které se taktéž dotýkají oboru MPS. MPS se, byť jen okrajově, zabývali i Emanuel Tilsch, Emil Ott, Antonín Hobza a Jaroslav Kallab.

Věda MPS na Slovensku

Slovenská nauka MPS se na přelomu století nacházela ve zcela jiném stavu než česká nauka MPS. Celá slovenská právní věda neměla v tomto období vytvořeny základní podmínky pro svůj rozvoj – z větší části chyběla vlastní slovenská právní terminologie, za absence slovenské právnické fakulty chyběli právníci, kteří by se právem na Slovensku zabývali na vědecké úrovni, neexistoval dostatek právnické literatury ve slovenském jazyce. Za této situace nelze tedy hovořit o vlastní slovenské nauce MPS do roku 1948.

I když bývá zrod slovenské teorie MPS spojován až s působením Š. Lubyho⁵³,

⁵¹Srov.: Budník, J.: *Nástin mezinárodního práva soukromého v návrhu čs. OZ*, *Soudcovské listy*, roč. 16, s. 236

⁵²Srov. Seznam přednášek na MU v Brně

⁵³Srov.: Valentovič, Z.: *Náčrt vývoja teórie medzinárodného práva súkromného*, in *Zborník prác*

je možno počátek vývoje slovenské nauky MPS spatřovat v otevření bratislavské právnické fakulty. V tomto období se začíná vytvářet slovenské právní pojmosloví a tedy i pojmosloví MPS. Na akademické půdě se objevují osobnosti, které – nejprve v rámci přednášek všeobecné části občanského práva – přednášejí problematiku spadající do oboru MPS. Jedná se především o prof. Rátha, doc. Fajnora a prof. Roučka. S přednáškami týkajícími se výlučně MPS započal na Univerzitě Komenského v Bratislavě prof. Sommer v zimním semestru učebního roku 1926/27. Cyklus jeho přednášek nesl název *Medzinárodné právo súkromné* a byl přednášen v rozsahu dvou hodin týdně. Stejně téma pak prof. Sommer přednášel i v zimním semestru roku 1927/28. Od roku 1929 do roku 1933 pak vždy v zimních semestrech přednášel MPS prof. Boháček. Zajímavé je, že jak prof. Sommer tak prof. Boháček se ve své pedagogické činnosti zabývali především římským právem a že oba působili jako pedagogové nejprve na Univerzitě Karlově v Praze.⁵⁴

Typickým a zákonitým rysem slovenské právní vědy v námi sledovaném období je její sepětí s maďarskou právní teorií a praxí. Slovenská věda práva soukromého vyšla z právní vědy maďarské, čehož důkazem je i ten fakt, že základní kámen slovenské předválečné vědy práva soukromého – tedy kniha *Nástin súkromného práva platného na Slovensku* a v Podkarpatskej Rusi autorů Fajnora a Zátureckého – je z velké části překladem díla maďarského civilisty prof. Szladitse. V této souvislosti je třeba poznamenat, že maďarská věda MPS byla na přelomu století na středoevropské poměry značně rozvinutá a intenzivně pěstovaná. Z bohaté maďarské literatury MPS tohoto období připomeňme knihu *Nemzetközi magánjog* autora Szánta z roku 1893, knihu *Nemzetközi és időközi magánjog* (*Mezinárodní a intertemporální právo soukromé*) autora Witmanna z roku 1902 a konečně učebnici MPS *A nemzetközi magánjog kézikönyve* autora Ferenczyho z roku 1911. V tomto směru však slovenská právní věda na maďarskou bohužel nenavázala a v předválečné slovenské právní vědě nenalezneme nikoho, kdo by se systematicky zabýval MPS nebo kdo by alespoň přeložil některé z děl maďarských autorů.

Jedním z důvodů shora uvedeného stavu byl i nedostatek právníků hovořících slovensky a současně maďarsky. Snahy po unifikaci práva v rámci Československa pak vedly k tomu, že takoví právníci byli zapojeni především do zákonodárných prací, což pak bylo vnímáno jako jedna z příčin bránících systematickým pracím v oboru práva soukromého.⁵⁵ Zapojení Slováků do zákonodárných prací však nemělo jen negativní dopad v „odvedení“ od vědecké činnosti. Mělo především svou pozitivní stránku, neboť účast Slováků na legislativních pracích byla potřebná. Aktivně se slovenští právníci projeví například i v připomínkovém řízení k závěrům

z mezinárodního práva, SPN, Bratislava 1979, s. 152

⁵⁴Srov.: Seznam přednášek na Univerzitě Komenského v Bratislavě, Seznam přednášek na Univerzitě Karlově v Praze

⁵⁵Srov.: Fajnor, V., Záturecký, A.: *Nástin súkromného práva platného na Slovensku* a v Podkarpatskej Rusi, 1. vyd., Právnická jednota v Bratislavě 1924, Předmluva

1. subkomitétu ohledně úpravy MPS.⁵⁶

Nejvýznamnějším slovenským dílem, které z části obsahuje i problematiku spadající do MPS, je dílo autorů V. Fajнора a A. Zátureckého *Nástin súkromného práva platného na Slovensku a v Podkarpatské Rusi (So zreteľom aj na banské-, konkursné-, obchodné- a zmenkové právo a na právne predpisy o pozemkovej reforme)*. Kniha vyšla v 1. vydání v roce 1924, ve 2. doplněném a přepracovaném vydání pak v roce 1935. Jak již bylo výše uvedeno, jádrem knihy je překlad jednoho z maďarských systémů soukromého práva, který autoři upravili pro dobovou potřebu – tedy vypustili pasáže pro slovenské právo nevýznamné a naopak připojili předpisy ČSR a rozhodnutí Nejvyššího soudu v Brně. Oba autoři byli soudci, V. Fajnor pak působil i na právnické fakultě v Bratislavě, kde se ve svých přednáškách věnoval především právu rodinnému a občanskému. Kniha byla vydána Právnickou jednotou na Slovensku za podpory orgánů státní správy – a to především za účelem odstranění nedostatku učebních pomůcek z práva soukromého. Autorům se podařilo vytvořit kvalitní dílo, které se stalo významným pramenem poznání slovenského soukromého práva.⁵⁷ Nástin měl pro MPS i významný dopad praktický, neboť při charakteru slovenských pramenů práva byl jediným shrnutím pravidel slovenského MPS. Tato pravidla nalezneme ve 2. vydání Nástinu. Všimneme-li si blíže 1. vydání Nástinu, zjistíme, že pro MPS měla význam část týkající se pramenů práva, která umožňovala orientaci v poměrně složité soustavě právních pravidel, a dále pak část čtvrtá o rodinném právu a z ní především § 51 o manželství cizinců a manželstvích uzavřených v cizině. Autor (V. Fajnor) zde rozebírá příslušná ustanovení zák. čl. XXXI/1894 o manželskom práve. V. Fajnor využil svých znalostí oboru rodinného práva a podal – vzhledem k celkovému rozsahu knihy – poměrně podrobný výklad určitých otázek mezinárodního práva rodinného. Tak zde nalezneme vyloženu problematiku překážek bránících uzavření manželství, způsobu uzavření manželství a zániku manželství.

Slovenským MPS se ve své literární činnosti zabýval i F. Rouček, jehož jednotlivá díla byla připomenuta v předchozí kapitole.

Z výše uvedeného je patrné, že slovenská věda MPS nedosahovala do roku 1948 úrovně české vědy MPS a že se v daném časovém období teprve počíná jako samostatný obor právní vědy utvářet.

⁵⁶Srov.: Luby, Š.: Čs. mezinárodní, mezioblastné a cudzinecké súkromné právo, Juridica Slovaca, Bratislava 1949, s. 102

⁵⁷2. vydání Nástinu se stalo základem pro pasáž týkající se slovenského MPS v Komentáři Roučka a Sedláčka

* *

S U M M A R Y

Science of Czechoslovak International Private Law Untill the Year of 1948

The author of the article deals with the science of Czechoslovak international private law from the beginning of this century till the year of 1948. One of the youngest branches of our legal science had started to develop already in the Austrian-Hungarian monarchy. The science of international private law belonged period among the rather omitted branches of our legal theory in the concerned period of time. The development of the science of international private law is easy to follow after the origin of Czechoslovakia, especially in connection with preparations of the new Czechoslovak Civil Code and, too, in respect of the opening of new Law faculties in the territory of Czechoslovakia.

Main attention is paid to the two of the most important representatives of the Czechoslovak science of international private law till the year of 1948, i.e. professor Jan Krčmář and professor Michail Arturovič Zimmermann. As for the works of professor Krčmář, his fundamental studies are mentioned, such as the *Introduction into International Private Law and Basis of Bartol's and Baldus' Theories of International Private Law*. Works of professor Zimmermann are introduced in the analysis of his study called *International Private Law*. At the conclusion of the article the author provides a list of other representatives of the science of Czechoslovak international private law till the year of 1948 and a list of their published works is also included.